

ВИКОРИСТАННЯ ДОСЯГНЕНЬ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ В ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 343.982.3

А. Е. Волкова, кандидат юридичних наук,
головний судовий експерт Сумського науково-
дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВИХ ОБЛІКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розглянуто актуальні питання використання інформаційно-довідкових обліків під час розслідування майнових правопорушень, окреслено напрями використання криміналістичних картотек і колекцій довідкового призначення підрозділами Експертної служби МВС України.

Ключові слова: Експертна служба, інформаційно-довідкові обліки, криміналістичні колекції, майнові злочини, слідча дія.

Рассмотрены актуальные вопросы использования информационно-справочных учетов при расследовании имущественных правонарушений, определены направления использования криминалистических картотек и коллекций справочного назначения подразделениями Экспертной службы МВД Украины.

The article discusses topical issues aimed at the use of information and reference accounts in the investigation of property crimes, examines the use of forensic files and reference collections in the activities of the units of the Expert service of MIA of Ukraine.

Вирішення одного з найважливіших завдань правоохоронних органів — якнайшвидшого розслідування та розкриття правопорушень і встановлення осіб, причетних до їх вчинення, неможливе без належного інформаційного забезпечення процесу розслідування, тобто отримання та використання якомога більшого обсягу криміналістично значущої інформації. Інформацію, яку отримують у межах розслідування правопорушень, накопичують у криміналістичних обліках, важливе місце серед яких належить картотекам і колекціям.

У науковій літературі проблемам інформаційного забезпечення розслідування правопорушень приділено велику увагу [1; 2; 3].

Окремі питання створення та функціонування криміналістичних обліків досліджували О. О. Беляков, Л. Я. Драпкін, М. М. Єгоров, С. М. Кленов, М. О. Корнієнко, Є. Б. Кузін, Е. О. Разумов, Р. А. Усманов, В. Ю. Шепітько, С. І. Яночкін та ін. Вчені доволі ґрунтовно дослідили зазначений предмет дослідження, проте з урахуванням нинішнього складу злочинності в Україні, у структурі якої майнові правопорушення є чи не найпоширенішими, а їх розкриття не таке, як мало б бути, питання інформаційного забезпечення процесу розслідування цього виду правопорушень на всіх його етапах, зокрема використання інформаційно-довідкових обліків, є дуже важливим і потребує додаткового дослідження, що і становить мету цієї статті.

Історія створення колекцій для боротьби зі злочинністю бере свій початок з давніх часів. Відомо, що ще у XII ст. до н. е. існували колекції підроблених монет (наприклад, у Лідії). Проте виникнення колекцій традиційно пов'язують з діяльністю фундатора криміналістичної науки Є. Ф. Буринського, який збирав фотографічні копії рукописних текстів, висновки експертів з поясненнями, документи з різними способами підробок.

Процес формування криміналістичних обліків в органах внутрішніх справ постійно розвивається, удосконалюються методи і засоби їх ведення та використання. У цьому процесі можна виокремити дві важливі складові:

1) розширення кола об'єктів колекціонування, що відбувається за двома напрямками:

– розширення власне кола об'єктів наявної колекції з даними про її об'єкти (наприклад, ще в 1920—1922 роках у США Чарльз Уейт започаткував колекцію вогнепальної зброї, яку зазвичай використовували під час вчинення злочинів, та документів про неї; нині правоохоронні органи низки держав накопичують дані про всю вогнепальну зброю, яка є в населення);

– створення колекцій об'єктів, які раніше не обліковували.

2) удосконалення системи виявлення, фіксації, вилучення, реєстрації, накопичення, систематизації та використання отриманої інформації (з урахуванням підготовки кадрів, удосконалення правового регулювання, відповідного технічного оснащення, організаційного забезпечення).

Нині накопичено колосальні обсяги інформації (у тому числі тієї, що зосереджена в експертно-криміналістичних обліках), яку успішно використовують під час розслідування та розкриття правопорушень.

Досліджуючи питання інформаційного забезпечення розслідування майнових правопорушень, зокрема використання інформаційно-довідкових обліків (картотек і колекцій), які функціонують у підрозділах Експертної служби МВС України, доцільно докладніше зупинитися на напрямках використання цих картотек і колекцій [4].

Так, як свідчить практика, доволі ефективно під час розслідування майнових правопорушень, особливо за гарячими слідами, використовують *інформаційно-довідкові колекції зовнішнього виду взуття*, коли за виявленими на місці події слідами вдається встановити вид взуття, отримати зображення його зовнішнього вигляду та відразу організувати роботу з розшуку правопорушника.

Важливу розшукову інформацію про зовнішній вигляд використаного правопорушником знаряддя зламу, його технічні характеристики, а також деякі дані про

його особистість (професійні навички, фігура тощо) можна отримати в результаті перевірки слідів зламу, вилучених з місць вчинення правопорушень за *інформаційно-довідковими колекціями знарядь та інструментів зламу*.

Доволі інформативними та корисними під час розслідування майнових правопорушень є *інформаційно-довідкові колекції способів вчинення крадіжок*, а саме кримінальні прийоми та технічні засоби, які використовують для подолання перешкод. Якщо в експертному підрозділі ведуть такий облік за нерозкритими злочинами, то аналіз цієї інформації дозволить вирахувати серійний характер певних правопорушень.

У деяких випадках під час розслідування крадіжок (особливо коли викрадено багато матеріальних цінностей) можуть використовувати дані, отримані за допомогою *інформаційно-довідкових колекцій видів і моделей використаних автотранспортних засобів*. Сліди транспортних засобів у цьому випадку нерідко є єдиними речовими доказами в справі.

Найрезультативнішими під час розслідування майнових правопорушень є дактилоскопічні картотеки (як слідів рук, так і дактилокарт).

Останнім часом з'явилося багато наукових робіт з дерматогліфіки, що заснована на вивченні папілярних узорів і яку використовують для генетичного аналізу та отримання діагностичної інформації про особу людини [5].

Також під час розслідування зазначеної категорії правопорушень достатньо ефективно можна використовувати і такі види інформаційно-довідкового обліку, як *колекція зразків вузлів і петель, картотека татуювань, колекції текстильних волокон, зразків тканин і волокнистих матеріалів, каталоги ювелірних виробів* тощо.

Об'єкти інформаційно-довідкових колекцій доволі ефективно можна використовувати також під час огляду місця події для проведення попередніх досліджень з метою оперативного одержання орієнтувальної інформації для висунення слідчих і пошукових версій про особу злочинця (належність до певного соціального чи злочинного середовища, ознаки зовнішності, наявність професійних навичок, місце проживання тощо), об'єкти, сліди яких залишені на місці події (одяг, взуття, знаряддя, транспортні засоби тощо), механізм та обставини вчиненого правопорушення, а також для проведення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів за гарячими слідами.

Під час підготовки до обшуку колекції можна використовувати для отримання орієнтувальної інформації про:

- об'єкти, якими залишено сліди на місці події;
- об'єкти та сліди, які до місця обшуку приніс правопорушник з місця події.

Результати попередніх досліджень на місці події, а також дані про об'єкти, знайдені під час обшуку, оформляють у вигляді формалізованої інформаційно-довідкової картки.

Під час допиту свідків і потерпілих для з'ясування виду застосованого знаряддя правопорушення, предметів, які були на правопорушнику, транспортного засобу, викрадених речей тощо доцільно демонструвати відповідні колекційні об'єкти.

У межах вирішення ідентифікаційних завдань за допомогою колекцій можуть встановлюватися конкретні джерела походження об'єктів: природні чи техногенні матеріальні комплекси, цілісність яких зумовлена системою сформованих в обставинах розслідуваної події інтегративних зв'язків.

Під час діагностичних досліджень колекційні об'єкти можуть виступати як стандарти, що відображають незмінний, «нормальний» стан об'єктів.

Наведений перелік напрямів використання інформаційно-довідкових обліків (картотек і колекцій) аж ніяк не є вичерпним, проте навіть зазначене коло завдань, які можна вирішити за їх допомогою, свідчить про ефективність їх застосування і необхідність подальшого вдосконалення та розвитку їх формування та ведення.

Список використаної літератури

1. Лук'янчиков Є. Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Є. Д. Лук'янчиков. — К., 2005. — 36 с.
2. Лукашевич В. Г. До визначення поняття «інформація», що вживається в сучасному юридичному обігу / В. Г. Лукашевич // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1998. — № 2. — С. 3—12.
3. Журавель В. А. Информационное обеспечение процесса расследования: пути и средства / В. А. Журавель // Вестник Академии правовых наук. — 2004. — № 2 (37). — С. 175—179.
4. Волкова А. Е. Використання інформаційно-довідкових обліків при проведенні слідчих дій [Електронний ресурс] / А. Е. Волкова // Форум права. — 2008. — № 1. — С. 71—76. — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08vaepsd.pdf>.
5. Мухин Г. Н. Некоторые направления использования методов дерматоглифики в раскрытии и расследовании преступлений / Мухин Г. Н., Каразей О. Г., Исютин-Федотков Д. В. // Криміналістичний вісник. — 2007. — Вип. 1 (7). — С. 110—114.